

¹Budapesti Komplex Szakképzési Centrum Mándy Iván Szakképző Iskola és Szakiskola

²ELTE Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Atipikus Viselkedés és Kogníció Gyógypedagógiai Intézet

³ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola

⁴ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Intézet

⁵Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Kaposvári Campus, Neveléstudományi Intézet, Gyógypedagógiai Tanszék

⁶MTA-ELTE Antizmus Szakmodszertani Kutatócsoport

A duális szakképzésben oktatók tapasztalatai a sajátos nevelési igényű tanulók gyakorlati oktatásáról

BERÉNYI DIANA^{1,2,3} – LÉNÁRD SÁNDOR⁴ – SZEKERES ÁGOTA^{2,5,6}

berenyi.diana@barczy.elte.hu

lenard.sandor@ppk.elte.hu

szekeres.agota@barczy.elte.hu

<https://orcid.org/0009-0008-8046-3596>

<https://orcid.org/0000-0001-5172-2159>

<https://orcid.org/0000-0001-7120-9096>

ABSZTRAKT

A sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók szakmai oktatása speciális kihívásokat jelent, ezért kiemelten fontos a megfelelő intézmény, oktatási forma és gyógypedagógiai támogatás biztosítása. A duális képzésben részt vevő szakoktatóknak jogszabályban meghatározott képesítésekkel kell rendelkezniük, de a gyógypedagógiai ismeretek nem minden képzésben jelennek meg. Kutatásunk alapján a szakoktatók nyitottak az SNI tanulók támogatására, de kevés információval bírnak a fogvatékoságok típusairól, főként tapasztalataikra és kollégáikra támaszkodnak. Fontosnak tartják a jobb információáramlást, a tanulók előzetes felkészítését, valamint a megfelelő munkakörülmények megteremtését a sikeres oktatás érdekében.

Kulcsszavak: szakoktatók, gyógypedagógia, gyakorlati oktatás

<https://doi.org/10.52092/gyoszcz.2025.3.2>

BEVEZETÉS

A sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók szakmai oktatása más-más kihívás elé állítja a többségi szakembereket, így még inkább fontossá válik a megfelelő intézmény, nevelési-oktatási forma megtalálása és a gyógypedagógiai támogatás aktív jelenléte. Emellett különös megsegítést igényel az őket oktató, szakmai gyakorlati oktatást végző szakemberek támogatása is. A 2019. évi szakképzési törvény alapján a tanulók az őket gyakorlati foglalkozások keretében foglalkoztató cégekkel (duális partnerekkel) szakképzési munkaszerződésben is állnak, itt őket szakoktatók oktatják. A szakképzési törvény végrehajtási rendelete részletezi azokat a feltételeket, melyek megléte szükséges a szakoktatói feladatok ellátásához (Szkr, 2020, 242.§ (1)). Erre irányul két képzés, a kamarai és a szakoktató alapképzési szak. A *Kamarai gyakorlati oktatói képzés- és vizsgaanyagban* gyógypedagógiai tartalmakkal nem találkozunk, utalásokat esetleg felfedezhetünk. A gyakorlati oktató képes a duális képzőhelyen a legfontosabb pedagógiai, szociálpszichológiai és kommunikációs ismeretek alkalmazására, valamint felismeri a tanulók viselkedésének okait, és felelőssé-

get vállal szakmai és személyes fejlődésükért. Fontos kompetenciája a differenciált oktatás szükségességének felismerése, az értékelési formák ismerete és alkalmazása. Emellett nyitott a társadalmi, kulturális sokféleségre, és képes integrációs tevékenységet végezni (MKIK, d.n., 2-4.). A duális képzőhelyen foglalkoztatott szakoktatók rendelkezhetnek alapképzési szakon szerezhető végzettséggel is. Ebben a képzésben már találkozhatunk gyógypedagógiai ismeretekre vonatkozó tartalmakkal is. Ezek alapján az itt végzett szakoktató alapvető pedagógiai, pszichológiai, gyógypedagógiai és szociálpedagógiai, valamint andragógiai ismeretekkel rendelkezik, így képes felismerni és hatékonyan támogatni a tehetséges, a hátrányos helyzetű, a sajátos nevelési igényű vagy problémákkal, nehézségekkel küzdő tanulókat. Munkáját előítéletmentesen, segítőkészen és inkluzív szemlélettel végzi, biztosítva minden tanuló személyiségfejlődésének feltételeit. Emellett jártas a gyakorlati foglalkozások tervezésében, szervezésében és a differenciált oktatásban is (Oktatási Hivatal, d.n., 7.2.a-c).

A szakképzési törvény és végrehajtási rendelete alapján a szakképzésben foglalkoztatott oktatóknak figyelembe kell venniük oktatói teendőik között a sajátos nevelési igényű tanulókkal kapcsolatos feladatokat (Szkt, 2019, 49.§; Szkr, 2020, 294.§), láthatjuk azonban, hogy ezen feladatok ellátásához szükséges elméleti ismeretek a szakoktatói képzésben hiányoznak vagy hiányosak. A jelenlegi helyzet rávilágít arra, hogy az érintett tanulók száma folyamatosan emelkedik a szakképző intézményekben, elengedhetetlen a megfelelően képzett és megfelelő számú szakember alkalmazása (Palencsárné Kasza, 2024). Nemzetközi szinten is hasonló kihívásokkal találkozhatunk, jelentős akadályok – köztük a fizikai, intézményi, attitűdbeli és gazdasági korlátok – nehezítik a sok esetben adott lehetőségek teljes kihasználását a fogyatékkal élő személyek szakképzése során (Bah, 2024). Ezen hiátus feltérképezésére irányult vizsgáltunk, melyben a kutatási kérdések a következők voltak:

K1. Milyen jellegű gyógypedagógiai tartalmakkal találkoztak a szakoktatók a szakoktatói képzésük során?

K2. Megjelenik-e a szakoktatók munkája során bármilyen jellegű gyógypedagógiai tartalom?

K3. Milyen észrevételeket tudnak megfogalmazni a szakoktatók a sajátos nevelési igényű tanulók gyakorlati oktatása során felmerülő speciális szükségletekkel kapcsolatban?

MÓDSZER

A vizsgálat egy doktori pilotkutatás volt, melyet 2024. 06. 17. és 2024. 10. 30. között folytattuk le. Félig strukturált interjúkat készítettünk budapesti duális partnercégek szakoktatóival, akik turizmus-vendéglátás és mezőgazdaság-erdészet ágazatban dolgoznak. A 10 fő interjúalany (6 férfi, 4 nő) 45-71 életév közötti, 3-35 év gyakorlati oktatási, és kiemelt figyelmet igénylő tanulók oktatásával kapcsolatos tapasztalattal rendelkezik. Az interjúk hanganyagait az Alrite beszédfelismerő szoftver segítségével leiratoztuk, a szöveges forrásból kategorizációs tartalomelemzést végtünk.

EREDMÉNYEK

A kutatási és interjúkérdések alapján hat kategóriát hoztunk létre (képzési tartalmak, gyakorlati munka tartalma, duális foglalkoztatás, közös tevékenységek, akadályozó/hátráltató tényezők, fejlesztési lehetőségek), valamint az elemzés során létrejött egy további kategória is (kihívások). A szöveges forrásból aszociációs és ok-okozati összefüggések mentén jöttek létre a kategóriákhoz kapcsolódó tartalmak. Ami

a képzésre és a gyakorlati munkára vonatkozó gyógypedagógiai tartalmakat illeti, az interjúalanyok elmondása alapján a kamarai képzésben nem, a szakoktató alapképzésben nem, vagy csekély, csupán említés szintjén találkoztak vele. Az eredményekből kirajzolódik, hogy a megkérdezett szakoktatók a duális foglalkoztatást alapvetően ebben a formájában nem tartják megfelelőnek, ettől függetlenül azonban szívesen dolgoznak sajátos nevelési igényű tanulókkal. Nyitottság és kommunikációra, együttműködésre való hajlam jellemzi őket a gyógypedagógiai támogatás iránt. A problémás helyzeteket inkább kihívásként élik meg, mintsem hátráltató, akadályozó tényezőkként. Mindhárom szereplőben érzik a változások szükségességét az eredményesebb és hatékonyabb munkavégzést célozva: tanuló, cég, iskola oldaláról egyaránt. Önmagukra, gyakorlati szakoktatói munkásságukra pozitívan tekintenek, a segíteni akarás és az önfejlesztés iránti igény hajtja őket, ugyanakkor a kényszer is megjelenik, de pozitív vonatkozásban. Hiszen a duális képzés zajlik, a tanulók gyakorlati oktatásra érkeznek, a jelenlegi körülmények között kell helytállniuk és felkészíteniük a rájuk bízott fiatalokat a munkavállalásra.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az interjúk alapján tudjuk, hogy a megkérdezett szakoktatók a sajátos nevelési igényű tanulókra vonatkozóan a fogyatékosági típusokat, jellemzőket, egyéni sajátosságokat illetően alig rendelkeznek információval, ezeket is leginkább a gyakorlati munkában való tapasztalataikból, valamint gyógypedagógus vagy pedagógus kolléga tájékoztatásából ismerik. Megfogalmaztak azonban olyan javaslatokat, lehetséges jövőbeli feladatokat, melyekkel eredményesebbé lehetne tenni a sajátos nevelési igényű tanulók gyakorlati oktatását, mint például a szabad információáramlás biztosítása (iskola-cég, gyógypedagógus/pedagógus-szakoktató), a tanulók előzetes felkészítése a gyakorlati oktatási tevékenységre, magára a munkavállalásra, melyben nagyobb szerepet tulajdonítanának az általános iskoláknak és a küldő szakképző intézményeknek. Továbbá fontosnak tartják a szükséges személyi és tárgyi feltételek, az optimális munkakörülmények megteremtésének kérdését is. Ezek mellett úgy gondoljuk, a szakoktatói képzések tartalmi átalakítására is szükség lenne, gyógypedagógiai tartalmak beemelésével és támogatási lehetőségek igénybevételeinek megteremtésével.

TÁMOGATÁS

2024. évi Doktori konzorcialis kutatástámogatási pályázat az ELTE Neveléstudományi Doktori Iskola és Pszichológiai Doktori Iskola finanszírozásában.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bah, Y. M. (2024). TVET and Empowerment of Persons with Disabilities: Opportunities and Challenges, *International Journal of Vocational and Technical Education Research*, 10(1), 76–99. URL: <https://ejournals.org/ijvter/vol10-issue-1-2024/tvet-and-empowerment-of-persons-with-disabilities-opportunities-and-challenges/> Letöltve: 2025.08.10.
- Palencsárné Kasza M. (2024). *Esélyek és kihívások - SNI és BTMN tanulók a szakképzésben*. URL: https://erasmusplusz.hu/szakertoi_tanulmanyok/eselyek-es-kihivasok-sni-es-btmn-tanulok-a-szakkepzesben Letöltve: 2025.08.10.

Jogi források

- 12/2020. (II. 7.) Kormányrendelet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000012.kor> Letöltve: 2025.08.10.
2019. évi LXXX. Törvény a szakképzésről. URL: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1900080.tv#lbj0ida57a> Letöltve: 2025.08.10.
- Innovációs és Technológiai Minisztérium (2023). *Szakképzés 4.0 – A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalom kihívásaira*. URL: <https://cdn.kormany.hu/uploads/document/9/90/909/90936f8c322b54749bf4c1341e86c070424dd76b.pdf> Letöltve: 2025.08.10.
- Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (d.n.). *Kamarai gyakorlati oktató képzés és vizsga képzési és vizsgakövetelménye*. URL: <https://mkik.hu/download/137/kamarai-gyakorlati-oktatoi-kepzes-es-vizsga-kepzesi-es-vizsgakoevetelmenye> Letöltve: 2025.08.10.
- Oktatási Hivatal (d.n.). *Szakkoktató szak. Szakleírás*. URL: <https://www.felvi.hu/felveteli/karrierinfo/!Szakleirasok/index.php/szak/21353/szakleiras> Letöltve: 2025.08.10.